

СТРУКТУРА МАКРОТЕКСТУ „ПАСКА” (НА МАТЕРІАЛІ БУКОВИНСЬКИХ ГОВІРОК)

Наталія Руснак. Структура макротексту „Паска” (на матеріалі буковинських говірок).

Макротекст розглядаємо як узагальнене поняття, своєрідний текстовий континуум, сукупність текстів, пов'язаних однією темою. Структуру макротексту „Паска” реалізують підтеми зі своїми закономірностями побудови, домінують лексикою. Діалектні тексти відтворюють залишки попередніх світоглядних систем: релікти патріархального устрою, імітаційної магії.

Ключові слова: діалектний текст, квазидіалог, автологія, внутрішня форма слова, діалектизм, народна етимологія.

Наталія Руснак. Структура макротекста „Паска” (на матеріалі буковинських говорів).

Макротекст рассматривается как обобщенное понятие, своеобразный текстовый континуум, совокупность текстов, связанных одной темой. Структуру макротекста „Паска” реализуют подтемы со своими закономерностями строения, доминантной лексикой. Дialeктные тексты отражают реликты предыдущих мировоззренческих систем: патриархальные устои, имитационную магию.

Ключевые слова: диалектный текст, квазидialog, автология, внутренняя форма слова, диалектизм, народная этимология.

Natalia Rusnak. The Structure Paska Macrotext (based of Bukovynian patois).

Macrotext is treated as a generalized concept, specific textual continuum, set of texts related to common topics. The structure Paska macrotext is implemented through a number of subtopics with their own laws of construction and dominant vocabulary. Dialect texts reflect the remnants of previous philosophical systems: relics of a patriarchal system, imitation magic.

Key words: dialect text, quasidialogue, autology, inner form of a word, dialect word, folk etymology.

Наразі внаслідок розвитку мовознавчої дисципліни, пріоритету антропологічної парадигми досліджень основним об'єктом мовознавства став текст. У текстології нараховують до 300 визначень тексту [за 5, с. 341]. Різний ступінь узагальнення цієї одиниці дає змогу дослідникам вводити такі поняття, як дискурс, текстема, макротекст, надтекст, супертекст. На позначення сукупності текстів, пов'язаних однією темою, використовуємо термін *макротекст*. Усі діалектні тексти (далі ДТ) про Пасху носіїв буковинських говірок кваліфікуємо як макротекст „Паска”. Оповідачі-інформанти ніби ведуть полілог, кожен наступний наратор доповнює попереднього, у такий спосіб текстовий простір створює об'ємну панораму дійсності. **Мета статті** – проаналізувати структуру макротексту „Паска” (на матеріалі буковинських говірок).

Макротекст „Паска” має низку специфічних рис. Він реалізує *наївну картину світу* (НКС) – уявлення про світ пересічних носіїв мови, що ґрунтуються на донаукових знаннях, загальних поняттях, представлених у мові; НКС частково опирається на міфологічне мислення, яке пропонує спрощене бачення реальності, схематично-каузальне тлумачення подій [8, с. 404–405]. У макротексті „Паска” відтворено культурні архетипи, зумовлені історичним розвитком нації.

Макротекст – узагальнене поняття, своєрідний текстовий континуум, який в інтересах дослідження представляють два рівні: *рівень мислення* та *рівень мови*. Характеристиками цього утворення на рівні мислення вважаємо *прагматизм*, *магічність*. Визначальною рисою текстового континууму (рівень мови) носіїв говірок є *примітивізм*. Використовуємо слово *примітивізм* зі значенням, що входить до складу термінологічної назви „*примітивне мистецтво*”. *Примітивізм* мовленнєвого відтворення певної теми носіїв говірок полягає у безпосередньому (реалістичному) відображенні дійсності, його характеризують ясність, формальна безпосередність, простота, навіть спрощеність форм вербалізації. Примітивізм текстового континууму носіїв говірок реалізує *автологія* – „мовлення, побудоване без уживання в ньому слів і виразів у переносному значенні (тропів). Мовні одиниці автологічних текстів використані у своїх прямих, безпосередньо семантичних реалізаціях” [6, с. 18].

Одним із фундаментальних понять сучасної філології є *структура*. В основі структурної лінгвістики лежить розуміння мови як знакової системи із чітко виділеними структурними елементами (одиницями мови, їх класами) і намагання до чіткого (наближеного до точних наук) формального опису мови. Структуру макротексту реалізує сукупність підтем із своїми принципами побудови, домінують лексикою.

Носії говірок, описуючи пасхальний обряд, чи не найбільшу увагу приділяють спорядженню кошика. З ДТ дізнаємося, що колись кошик повинен був складати чоловік (релікти патріархального мислення): *'Тато а'бо син почи'наў скла'дати 'коши'к // поси'ри'дин'і об'ї'зат 'ел'но клаў 'паску / а наўкру'ги накла'даў соло'ни'ни/ 'зайчи'ка/ куба'си / бу'женої / з'вер'х'і ўже клаў 'масло / с'іл' / хр'ін зи'лений / 'п'ір'ічко ци'бул'і / 'яблучко/ йі'к'іс кан'ф'ети // (с. Черепківці Глиб.).*

Описи кошика відрізняють обсяг (розлогі і лаконічні), деталі, принципи побудови. Так, у наступному ДТ кожен компонент супроводжує повтор предиката, причому предикат у формі множини минулого часу, неозначено-особові синтаксичні конструкції сприяють відстороненню суб'єкта дії, унаслідок цього дія сприймається як типова: *Ў 'коши'к 'файно к'лали / х'рестик / х'рести'к к'лали / пи'сан'ки к'лали / йій'це 'чисте к'лали / ч'іс'нок к'лали / о'вечи'й 'будзик к'лали / мак / хто маў 'тожи клаў // коба'су / 'сало // це вс'о с'в'ітили //а круг'ом хо'дили і да'вали до'ру / кро'тили 'паску / і /да'вали до'ру // (с. Зелений Гай Нов.).*

Виокремлення маку з ряду рослинних продуктів *к'лали мак* свідчить про його особливу роль. Проведімо паралель з макротекстом „Різдвяний цикл”, де йдеться про табу на вимову слова *мак* напередодні Різдва.

Інший діалектоносій-інформатор з переліку продуктів пасхального кошика виокремлює сіль, причому виокремлення в текстовій тканині відбувається через квазідіалог: *К'лали ў ко'шелик // на сп'іт к'лали // к'лали на сп'ід вок'райок 'тойі 'паски / та'койі шо 'дома йі'сти / 'али вс'і 'р'іўно во'на 'була с'а'чена / 'н'іс'л'а ў'б'іду то ни' 'йіли / ли'ш до ў'б'іду // і тог'ди к'лали ку'сок 'масла/ ку'сок 'сира/ ку'сок 'сала / галу'нок к'лали май ба'гато // йій'ец луп'лених і йій'ец 'б'ілих ни'луп'лених // і шч'е шо к'лали? // 'соли // а 'соли ро'били ў та'ку ма'лен'ку стогра'м'івочку // йій'і по'мочут т'рохи во'доў 'шоби вона си зл'і'ни'ла // зл'і'ни'ла і кла'дут би во'на т'рохи за'сохла // по'мален'ку зви'р'тайут то с:'топочки на та'р'іл'чи'к і кла'дут // во'на 'добри си засх'не і та'ка пи'ри'верни'на с'топочка дном дого'ри в'ї'ходила/ ка'зали 'гузочка 'соли // і ту с'іл' к'лали // хр'ін / чос'нок / то йак і ти'пер// це вс'о си кла'де// (с. Рідківці Нов.).*

Постать слухача може формувати два плани ДТ. Структурним прийомом обрядового ДТ про Пасху зазвичай є квазідіалог: мовець ставить собі запитання *Ў 'коши'к / шо?* і дає на нього відповідь (у такий спосіб реалізується категорія адресантності). Категорію адресантності відтворює звернення *з'наййи*. Отже, у ДТ діалог має два вияви: квазідіалог та реальний діалог. Так увиразнено комунікативну потребу мовця, необхідність реакції на слова співрозмовника; *Ў 'коши'к / шо? / 'пасочка / шч'е й йак ти'пер / та бла 'паска// пит'л'ована/ 'файна // а то'ди 'разова 'була / 'али 'добра бла // бла 'разова / 'али 'добра // тай 'пасочку там / тай т'і йа'йічка облуп'лен'і / і та'к'і 'були к'расин'і / к'лали суб'і там / і ку'сочок 'сала / і ку'сочок коўба'си / хто маў шо // а хтос і ни' маў // тай ни' пок'лаў // з'наййи// тай так ми 'тото та'ке 'добри 'йіли ц'ілий 'тижд'ін' кушали св'а'ченого // (с. Бабин Кельм.).*

Для поверхневої структури ДТ характерні різноманітні повтори: повтори висловлень *'али 'добра бла // бла 'разова / 'али 'добра*; обставинних компонентів: *тай 'пасочку там / тай т'і йа'йічка облуп'лен'і / і та'к'і 'були к'расин'і / к'лали суб'і там / і ку'сочок 'сала / і ку'сочок коўба'си / тай так ми 'тото та'ке 'добри 'йіли ц'ілий 'тижд'ін' 'кушали св'а'ченого // ц'ілий 'тижд'ін' св'а'ченого 'кушали*; лексем з партитивним значенням: *ку'сочок 'сала / і ку'сочок коўба'си*; синонімічні повтори *тай так ми 'тото та'ке 'добри 'йіли ц'ілий 'тижд'ін' 'кушали св'а'ченого // ц'ілий 'тижд'ін' св'а'ченого 'кушали*. Специфічним виявом повторів є антоніми: *та бла 'паска// пит'л'ована / 'файна// а то'ди 'разова 'була / 'али 'добра бла // бла 'разова / 'али 'добра*.

Наступний опис кошика побудовано також на повторі, але повтор відповідає іншій схемі. Складник кошика – об'єкт у наступному висловленні стає детермінантом: *зг'утуйу 'коши'к // ў 'коши'к... кла'ду 'паску / на 'паску... 'коло 'паски п'ід'нос... У такий спосіб формується ланцюговий зв'язок ДТ.*

Кошик не тільки складають у певній послідовності, на що вказує лексема *'потим*, але й прикрашають його. Мовець каже: *Ўти'кайут 'коши'к // там ч'іс'ни'ком шоп то зи'лене 'було/ хр'ін шоб 'ви'с'іў / та'ко / с'в'ічку з'верха 'файну*. У поясненні бере участь паралінгвістичний засіб – жест, який супроводжує слово *та'ко*. Пор.: *Ў суб'оту 'в'еч'ір і'дут ко'пати хр'іну / ч'іс'ни'ку // накла'дайут 'йайца / ва'рен'і / 'п'ти'м 'паску к'ройут / по'ти'м будз / соло'ни'ну/ ва'рену та'ку 'ши'нку / куба'су / пи'сан'ки і ўти'кайут 'коши'к // там ч'іс'ни'ком шоп то зи'лене 'було/ хр'ін шоб 'ви'с'іў/ та'ко / с'в'ічку з'верха 'файну / пи'сан'ки / ну там к'іс'течки // (с. Банилів Вижн.).*

Трапляються детальні описи кошика: *Ў суботу 'вечером / вс'о вже по'робл'ут / вс'і вже по'ми'йуц'и / скла'дайт 'коши'к // ў ко'ш'іл' на са'мий спит кла'дут на'р'ізани ку'сочками ба'би / кла'дут си'р / по'том накла'дайт 'йей'ца / 'буженицу / куба'су / соло'ни'ну // нар'ізайт 'паску/ кла'дут ч'іс'нок / ста'кан 'соли / хр'ін / на са'мий верх пе'ч'ен'е/ ф'рукти / пи'сан'ки // накри'вайт 'ви'ши'тим руши'ком // (с. Довгопілля Пут.).*

У кошику продукти розташовують у три шари, тришаровість розташування відтворена за допомогою мовних одиниць з локальним значенням: *на са'мий спит... по'том...на са'мий верх. У ДТ повторюється предикат зі значенням конкретної дії скла'дайт 'коши'к... кла'дут... кла'дут ...накла'дайт... нар'ізайт... кла'дут: Тай ўже ў'веч'ір в'і'так 'лагод'а ко'шали'к / скла'дайт ў ко'шали'к і х'рестик і / 'йй'це облуп'ли'не 'мало 'бути / і си'р / 'масло / і ку'сак / і куўба'са / і 'йяблук / хто маў с'воі 'йяблук / а хто ку'пиў / то куп'лене клаў // так шо ўс'о там / шо / шо // і час'нок// ўс'о в ко'шалик скла'дайси шо а'би посв'а'ти'ти // (с. Мусорівка Заст.).*

Однак описи кошика можуть бути і лаконічними, як-от: *Ў суботу ў'веч'ір зби'райт 'коши'ки/зби'райт // вс'о кла'дут ў 'коши'к// с'а'тити // 'паску/ х'рестик // 'паску п'і'чут // па'сок кла'дут // а'би 'було шо 'куш'ати // с'а'чени // і і'дут до 'церкви с 'коши'ками // (с. Бобівці Стор.).*

В емпіричному матеріалі є ДТ, які привертають увагу своєю поетичністю, цьому сприяє експресивний виклад інформації, у таких текстах яскраво виявлена „мовленнева особистість” діалектоносія: *А'йа / де те'пер'ішн'а 'молуд'іж розу'м'йе / йек 'коши'к до 'церкви з'іб'рати?// 'коши'к 'муси зби'рати чуло'в'ік / 'перит тим ўс'і 'хат'н'і 'мус'а ска'зати Оч'е'наша // 'потім 'нен'о х'рестит 'паску / 'р'іже 'йй' і кла'де на са'мий сп'ит // 'дал'і кла'деси ку'баска / 'бу'жена пол'інг'в'іца // пи'сан'ки // час'нок/ би' н'і'йека не'чи'ста 'си'ла до 'хати 'си'ли ни' 'мала // ў ма'ле гури'ч'етко наби'райси 'цукор / 'потім цим 'цукром 'хату опси'пайт ци муло'д'ат / шо йдут до с'л'убу // а ш'е хр'ін кла'деси / а чо?/ ни' ка'зали 'мама// то й йа ни' 'годна ска'зати 'пеўно // а ш'е с'таўйа ви'ли'ку 'файну ч'і'чену с'в'ічку// накри'вайси 'коши'к 'в'іши'тим руши'ком // (с. Вашківці Вижн.).*

Про високий ступінь емоційності ДТ свідчить вигук-діалектизм *а'йа*. ДТ починається зі звичного для цього типу текстів прийому квазідіалогу – мовець ставить собі запитання *де те'пер'ішн'а 'молуд'іж розу'м'йе / йек 'коши'к до 'церкви з'іб'рати?* і дає на нього відповідь *'коши'к 'муси зби'рати чуло'в'ік*. Категорію інтертекстуальності у згорнутому вигляді реалізує назва фідеїстичного тексту. ДТ ілюструє синкретизм матеріального і духовного начал, духовна основа супроводжує конкретну дію: *'перит тим ўс'і 'хат'н'і 'мус'а ска'зати Оч'е'наша*. Далі оповідач не тільки називає, але й пояснює, чому святилася та чи інша їжа. Тут увиразнено магічно-містичне мислення буковинців, майже кожна реалія має магічну силу. Хрін також мав своє призначення, однак у пам'яті буковинців стерлися ці відомості. Хрін кладуть у пасхальний кошик на згадку про гіркоту перебування євреїв у єгипетському полоні. У народно-релігійній обрядовості залишилася знаковість, проте стерлася її причина. Збереглась „оберегова” функція за часником. Виявом магічного мислення (імітативна магія) є дії з цукром: обсипали цукром (солодким) – щоб життя було солодким. З лінгвістичного боку ДТ відзначають різноманітні конструкції на позначення мети дії: *би н'і'йека не'чи'ста 'си'ла до 'хати 'си'ли ни' 'мала; 'потім цим 'цукром 'хату опси'пайт ци муло'д'ат; а чо?/ ни' ка'зали 'мама // то й йа ни' 'годна ска'зати 'пеўно*.

Домінантною лексикою макротексту „Паска” є *рушник, кошик, паска*. Усі діалектоносії згадують про вишитий рушник: *Ш'е з'вечора згу'туйу 'кошик// ў 'кошик кла'ду 'паску / на 'паску с'в'ічку / 'коло 'паски п'ід'нос с коўба'сойу / 'салом і 'йайц'ами / с'іл' ў со'л'арц'і / хр'ін / вс'о це засти'л'айу 'вишитим руши'ком / шч'е 'бабиним // (с. Бузовиця Кельм.); Накри'вайт 'ви'ши'тим руши'ком // (с. Довгопілля Пут.); Накри'вайси 'коши'к 'в'іши'тим руши'ком // (с. Вашківці Вижн.); І 'лагод'а 'дома 'паску// ў 'кошичок та'к'і'й 'файний / 'куп'йу 'файний 'коши'чок / с'в'ічку / вти'райні'чок 'файний при'го'туйу накр'рити// там кла'дут куўба'су / 'файну / і 'йей'ца луп'лен'і // і пи'сан'ки 'файн'і / 'си'ра ц'і там будз // 'соли / 'цукру кла'дут ў ма'лен'к'і ста'канчики // і 'масла // шо шч'е? // ну // 'паску там к'ройе кру'гом // хр'ін / ч'іс'ноч'ку // і хто і солодош'ч'іў кла'де // і там накри'вайт// (с. Мамаївці Кіцм.).*

ДТ ілюструють варіативність домінантної лексики. Так, пасхальний кошик на території Північної Буковини номінують: *'коши'к, ко'шелік, ко'ш'іл' ко'шали'к, к'іш*: *Ў суботу / вже 'лагодилиси / на ни'г'іл'у до 'церкви / св'і'ти'ти // 'коши'к ўби'рали / 'паску к'лали ў 'коши'чок / ти'сано'чок// там хр'іну// куба'си / 'йей'чка // ўс'о 'файно скла'дали к'лали ў 'коши'чок // (с. Панка*

Стор.); *Ў ко'ш'іл' на са'мий спит кла'дут на'р'ізани ку'сочками ба'би / кла'дут си'р' //* (с. Довгопілля Пут.); *На Паску кра'сили 'йейц'і // ў ко'ш'елик к'лали 'йейц'і / 'сало / ку'сок 'масла і 'паску // 'було ў'рем'я / шо 'паску п'ік'ли з 'разовойі му'ки //* (с. Недобоївці Хот.); *Ко'ли ўс'о по'робл'у / би'ру ко'ш'алик і зби'райу ўс'о шо т'раба ў 'него / а'би 'рано п'і'ти с'а'тити 'паску //* (с. Топорівці Нов.); *Го'туйу 'к'іш // кла'ду ўс'о шо 'мож пок'ласти // йго покри'вайу 'в'іши'тим рушни'ком //* (с. Іспас Вижн.).

Слово 'кошик вступає в синтагматичні відношення з різними дієсловами: 'кошик ўби'р'али, згу'туйу 'коши'к, ко'шали'к зби'райу, го'туйу 'к'іш, скла'дають 'кошик.

Найважливіше місце у Пасхальній обрядовості відводиться пасці. Домінантна лексема *паска* „солодкий здобний високий білий хліб циліндричної форми, що за церковним звичаєм випікається до Великодня” [НТСУМ, II, 541] постала внаслідок апелятивації: назва свята перейшла на номінацію хлібного виробу; проте етимологія слова *Пасха* свідчить на користь онімізації: назва *Пасха* на слов'янському мовному ґрунті трансформувалася із *пасха*, запозиченого з грецької мови, гр. *παοχα* „тс.” походить від араб. *pasha* „пасхальне ягня, свято Пасхи”, пов'язане з гебр. *pesah* „тс.” [ЕСУМ IV, 313]. Крім паски, у ДТ натрапляємо й на назви інших борошняних виробів: 'паска, х'рестик, до'ра, 'баба, пал'а'нища, вок'райок 'паски, пи'р'епічка, 'паска з 'разовойі му'ки, 'паска с пит'л'ованойі му'ки.

За свідченням діалектоносіїв, кожна газдиня спочатку випікає хрестик. Назва виникла на основі метонімічного переносного значення за моделлю „форма – назва”: *І зач'і'найу ро'бити пас'ки // 'перший раз 'робл'у х'рестик / по'тому пас'ки //* (с. Топорівці Нов.); *На Паску 'було так / шо 'було в л'удей му'ка 'б'іла / а 'було шо ниє 'було / то йак йа'кий вро'жай // йак тиш'нища ниє 'дужи вро'дила тай вже ниє 'було му'ки / тойі то на 'паску ку'пували / і пи'к'ли х'рестик / 'паску п'і'ти с'а'тити //* (с. Рідківці Нов.).

Серед ДТ є багато розповідей про випікання паски. Реліктом імітаційної магії є те, що першу паску випікали для дівчинки: перша – щоб була першою у всьому: *По'тому пас'ки // нас йе 'четви'ро // то 'першу 'паску ро'били 'д'іўчи'ні з 'голубцями // а к'і д'руг'і ўже з и'накиш'ми //* (с. Топорівці Нов.).

У макротексті „Паска” реалізується підтема про вироблення пасок: *Перший раз т'раба зро'бити пал'а'нищу ў бл'ез'і / по'тому спли'с'ти ко'лач'і і пок'ласти з'верх'і на ту пал'а'нищу // ў си'ри'є'дину кла'ду бриндз / з'верху 'робл'у х'рестик // ну а по к'ін'ци тих х'рестик 'іў кла'ду 'голуц'і // це йак'шо дл'а 'д'іўчини //* (с. Топорівці Нов.).

В основі назв на позначення частин пасхального калача метонімічний перенос за зовнішньою ознакою, за формою: *п'і'л'устки, 'куч'ір'і, ли'с'точки с п'рутиками: П'і'л'устки // спл'і'тайу по в'с'екому / ўт'ройі / 'четверо // на си'ри'є'дину 'кождоїі 'пасочки в'іроб'йейу ўс'ек'і 'куч'ір'і / а з'боку ли'с'точки с п'рутиками //* (с. Лукавці Вижн.); *'Дал'і в'іроб'йейут пас'ки // ўдн'і пас'ки плетут ўд'воє / а д'руг'і / ў'четви'ро // ўсир'дин'і в'іроб'йейут х'рестик // бес 'паски ниє оп'ходиц'и св'ет'ін':е //* (с. Суховерхів Кіцм.).

ДТ містять рецепти великодніх пасок; пор.: *Т'раба заўч'есу на'с'йіти ў ко'ри'то му'ки і ли'ш'іти ў 'хак'і // ў суботу ўста'йу ў ч'ім'верк'і го'ді'ні // кла'ду ў ш'паргак'і во'гон' / ўм'і'вайуси / 'мол'уси // а тим 'ч'есом наг'р'ілиси во'да і моло'ко // 'роб'іу рош'чи'ну / кла'ду ко'ри'то на п'іч'і накри'вайу с'катертеў // ко'ли рош'чи'на п'іт'ки'сне / розби'вайу 'дес'ік' п'іт'нац'ік' йец' с 'цукром // 'цукру да'йу ни'ба'гато / ш'ти'ри п'іек' 'лижок // в'іси'пайу ў рош'чи'ну і зач'і'найу м'і'си'ти // доси'пайу 'теплого моло'ка / м'іс'у 'доўго / аш' пок'і 'к'істо ниє с'тане г'латке // зноў кла'ду на 'тепли м'ісци і накри'вайу // ко'ли 'к'істо зач'ело п'ітки'сати / кла'ду мн'і'к'е 'масло / і оливи і зноў м'іс'у / 'док'і рука ниє с'тане / ну 'майже 'ч'іста // накри'вайу і три'майу ко'рито ў ти'п'лі // 'лагод'у бл'ех'і дл'а па'сок // це 'мус'і 'бути ниє ви'лик'і і в'і'сок'і // з'маст'уйу 'добре оливоў // за'нос'у с ко'мори ск'іл'нищу / 'тач'іўку / 'шоби 'були 'тепл'і //* (с. Лукавці Вижн.).

У поверхневій структурі ДТ-рецептів трапляється чимало мовних одиниць з квантитативним значенням:

– часовий показник має невизначену характеристику, причому часовою ознакою стає якісна: *м'іс'у 'доўго / аш' пок'і 'к'істо ниє с'тане г'латке... і зноў м'іс'у / 'док'і рука ниє с'тане / ну 'майже 'ч'іста;*

– кількісний показник виражений числівниками у формі фонетичних діалектизмів: *'дес'ік' п'іт'нац'ік' йец'... 'цукру да'йу ни'ба'гато / ш'ти'ри п'іек' 'лижок... т'р'ішк'і оливи.*

Слово 'паска у буковинських говірках використовують з трьома значеннями:

1. Назва релігійного свята: *Най'б'іл'шими ци'р'коўними св'а'тами йе 'Паска і Р'із'д'во*

Хри^стове // са^ма ни^с з^найу чо // 'али б'іл'ши йа л'убл'у **'Паску** // (с. Бузовиця Кельм.). Проте у буковинських говірках збереглася народна назва свята Ви^слиден: А ўже на Ви^слиден' д^ругойі д^ни^сни ўже 'рано шо пос'в'іт'ут 'паску / а д^ругойі д^ни^сни ўже с'лужба ў 'церкв'і / то то'ди в'ітп'рависи с'лужба і ўс'і і'дут на ц'винтар' с'ни сан'ками // (с. Банилів Вижн.).

2. Обрядовий хліб: Ў ч'іт'вер' 'досв'іта моло'диц'і ўби^срайут 'чисте ўб'ран'е і за'м'іс'уйут 'к'істо // ко'ли ўно 'добри ў'кисне / поч'інайут в'іроб'ієти пас'ки // на'перид в'іроб'ієют 'йурійа // йе'кий 'потим св'е'тиц'и на Ви^слиден' // (с. Суховерхів Кіцм.).

3. Святковий кошик (переносне значення виникло на основі синекдохи: частина стає цілим): Ў 'кошик 'файно к'лалі / х'рестик / х'рестик к'лалі / 'писан'ки к'лалі / йій'це 'чисте к'лалі / ч'іс'нок к'лалі / о'вечий 'будзик к'лалі / мак / хто маў 'тожи клаў // коба'су / 'сало // це вс'о св'і'тили //а кру'гом хо'дили і да'вали до'ру / кро'пили **'паску**/і /да'вали до'ру // (с. Зелений Гай Нов.); С 'церкви в'іходе про'час'ійа // хор / с'в'іт'е **'паску** // (с. Товтри Заст.).

Культурну лексику навіть одного ареалу характеризує варіативність. Зазвичай на Буковині круглий хлібець, залучений до православних церковних обрядів, називають дорою. Проте в гуцульських говірках дорою називають великодній кошик (тобто страви, які кладуть у нього, порівняймо з третім значенням слова паска). Народна свідомість зберегла внутрішню форму слова дора, яке через посередництво церковнослов'янської мови запозичено в давньоруську з грецької; гр. δωρά є формою множини від іменника δωρον „дар” [ЕСУМ III, 111]. Паскою ж гуцули Буковини називають обрядовий великодній хліб, який можна споживати в тиждень після Паски: Ў су'боту 'лагод'ец'и / бе'рут до'ру (великодній кошик) то'ту / в су'боту вже 'пизно к'ришут // так а'би вс'о по'кутано 'було / гет вс'о з'роблено 'було / тог'ди 'с'істи й до'ру кри^с'шиши // вже накри^с'ши'ли до'ру / це 'ранен'ко / йдут до // ў ко'ш'іл' // там куба'су / соло'ни'ну / 'буж'єниці / шо? 'йейц'а / це складайут ў 'кош'іл' / с 'кош'іками йдут 'рано 'паску бе'рут / і'дут св'е'тити йій' до 'церкви // там уже ко'ли пип пос'в'єти / да'йут 'цейі до'ри за прос'тиби 'кожному / тай // 'паску при'носиц'и т'хат'і / а й'дец'и с 'паскоў ў с'тайн'у / 'тайек не пере'ходе 'паска / так а'би ко'рови не пере'ходили // а'би /не 'були 'йєлови / так і'дец'и с 'паскоў ў с'тайн'у // ц'а 'паска сто'йіт // ў 'тижден' пров'ід'на не'д'іл'а / і ў 'тижден' уже поч'е'найєц'и / 'можна почи'нати 'паску / а до 'тижн'а 'паска 'має сто'йєти ц'і'ла // там ўже 'йієц'и / цу до'ру і то шо шо ва'риц'и / 'голуц'і / і студе'нец' вс'о 'робиц'и / а 'паску не поч'е'найут // а в поне'д'ілок 'п'ісл'а 'паски 'д'іти 'ход'єт за писан'ками // (с. Стебні Пут.).

На Буковині ж через тиждень після Пасхи святити 'аркуш, або 'аргуш (слово функціонує у формі фонетичних варіантів). Пояснення невідомої слухачеві реалії діалектоносій вербалізує у формі „примітивного визначення”, у якому відтворено характерні ознаки: 1) матеріал виготовлення – пісне тісто; 2) форма – аркуш з випеченим образом Ісуса Хреста; 3) функціональне призначення – розрізався на шматочки і роздавався кожному. Третя функціональна ознака зумовлює порівняння з дорою. Усний мовленнєвий характер „примітивного визначення” спричиняє незакінчені обірвані конструкції 'али то 'дуже / так 'само шо. Пор.: Вже по пров'ід'н'і ни^с'д'іл'і // вже гай пров'ід'на ни^с'д'іл'а то / а на / 'аркуш // 'аркуш йє / тай в'ітп'рава тай на пров'ід'ну ни^с'д'іл'у йдут тай зноў в'ітп'рава і той 'аркуш ру'байут // 'аркуш? // та'ке / ну / п'іс'не т'істо / іспі'чене / і та'кий ви^с'ликий 'аркуш і 'образ Ісуса Хри^с'та // і там то'то ру'бали / на ку'сочки / і / розда'вали / шо'би 'кождому 'кождому по'пало т'рошки 'аркуша // так йак до'ра // 'али то 'дуже / так 'само шо / а'би 'кождий маў 'того 'аркуша // (с. Онут Заст.).

Інший оповідач „доповнює” попереднього. З його розповіді дізнаємося, що 'аркуш нагадував паску, його роздавали всім парафіянам, які зберігали його впродовж року, вірили в його магічну силу: А по'тому ўже на д'ругий 'тижд'ін' 'бат'ушка 'аргуш і св'а'тиц'і // та'к'і два 'паски // то'ди к'райаў то'го на д'ругий ден' / ўже на д'ругу ни^с'д'іл'у к'райаў і розда'ваў 'л'уд'ам ўс'ом 'кушати // і ми три'мали йго ц'і'лий гот // у 'мени шч'е йє 'зарис // ц'і'лий гот три'мали // слу'чай сла'бе бло чи шо / чи ўми'рає / ми ку'сочок 'аргушу йму 'дали на до'рогу / от шо // та'ке було ко'лис // (с. Бабин Кельм.).

Канонічна церква так пояснює цей феномен: „Під час Великоднього тижня один більшого розміру хліб, що символізує Хліб Вічного Життя і називається Артос, що по-грецькому означає „хліб”, повинен бути принесений до церкви. Він лежить на відповідній підставці перед намісною іконою Христа. Звичай приносити Артос до церкви походить ще з часів апостолів, які на головному столі завжди залишали порожнє місце, вшановуючи таким чином пам'ять Христа Спасителя. Вони глибоко вірили в те, що сам Христос був невидимо присутній між ними. Артос залишається впродовж Великоднього Тижня на

тетраподі. На восьмий день після Великодня, у Фомину Неділю, священник ще раз благословляє його, і після цього він передається вірним на споживання” [9, с. 26].

Слово *аркуш* (від грецького *артос*) носії буковинських говірок адаптували (приспосували) до відомого їм слова *аркуш*. На основі асоціацій за формою і розміром виникло слово *аркуш* зі значенням „обрядовий хліб”. В основі адаптації лежить явище народної етимології, яка підкреслює творчий характер мовомислення нації і тяжіє до прозорої етимології.

Отож, домінантна лексика макротексту „Паска” ілюструє варіативність культурної лексики. Можемо говорити про продуктивність метонімічного переносу значень слів у говіркових системах, який є виявом економії мовних засобів. З культурологічного погляду ДТ цінні тим, що реалізують залишки попередніх світоглядних систем: релікти патріархального устрою, відгомін магічного мислення. Народно-релігійна обрядовість зберегла знаковість, втративши її значеннєву основу.

Список скорочень

арам. – арамейський
Вижн. – Вижницький р-н
гебр. – гебрейський
Глиб. – Глибоцький р-н
гр. – грецький
Заст. – Заставнівський р-н
Кельм. – Кельменецький р-н
Кіцм. – Кіцманський р-н
Нов. – Новоселицький р-н
Пут. – Путильський р-н
Стор. – Сторожинецький р-н
Хот. – Хотинський р-н

Література

1. Валгина Н. С. Теория текста : [учеб. пособ.] / Нина Сергеевна Валгина. – М. : Логос, 2003. – 280 с.
2. Ворожбитова А. А. / Теория текста: Антропоцентрическое направление : [учеб.пособ.] / Александра Анатольевна Ворожбитова. – [изд. 2-е, испр. и доп.]. – М. : Высшая шк., 2005. – 367 с.
3. Етимологічний словник української мови : у 5 т. / [ред. О. С. Мельничук та ін.]. – К. : Наук. думка, 1982 – 2012. [ЕСУМ]
4. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту : Теорія і практикум: [наук.-навч. посіб.] / Анатолій Панасович Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2006. – 289 с.
5. Залевская А. А. Психолінгвістические исследования. Слово. Текст: избранные труды / Александра Александровна Залевская. – М. : Гнозис, 2005. – 543 с.
6. Культура русской речи : энциклопедический словарь-справочник / [ред. : Л. Ю. Иванова, А. П. Сковородникова, Е. Н. Ширяев [и др.]]. – М. : Флинта: Наука, 2003. – 840 с.
7. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / [уклад. : В. Яременко, О. Сліпушко]. – К. : Аконіт, 2001. [НТСУМ]
8. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
9. Стус І. Свята Православної церкви / Іван Стус. – Едмонтон : Видання Союзу українок Канади з фундації ім. Наталії Кобринської, 1983. – 102 с.